صدقه جاریه

گزارش آیین افتتاح اهدای کتابخانه غلامعلی حدادعادل به بنیاد دایرةالمعارف اسلامی

عکس: سجاد صفری/ایران

رسماً در اختیار بنیاد دایرةالمعارف اسلامی قرار گرفت تا در خدمت فعالیت‌های علمی، پژوهشی و مطالعاتی و بهره‌مندی محققان و علاقه‌مندان به کتاب و دانش قرار گیرد. این مراسم با خواندن دستنوشته‌ای از رهبر شهید آغاز شد. حدادعادل در سال ۱۴۰۳ تصمیم خود برای اهدای کتابخانه شخصی‌اش به بنیاد دایرةالمعارف اسلامی را به اطلاع رهبر شهید و مؤسس این بنیاد رساند. آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای، سوم مهر ۱۴۰۳ در پیامی خطاب به حدادعادل نوشته بودند:

بسمه تعالی

جناب آقای دکتر حداد عادل دامت توفیقاته

با سلام، این هدیه ارزشمندی به بنیاد دایرةالمعارف اسلامی است که بر غنای کتابخانه آن می‌افزاید و انشاءالله صدقه جاریه‌ای برای جنابعالی خواهد بود. از شما سپاسگزارم.

سیدعلی خامنه‌ای

۱۴۰۳/۷/۳

گزارش

بهار خسروی

گروه کتاب

آیین افتتاح اهدای کتابخانه شخصی غلامعلی حدادعادل به بنیاد دایرةالمعارف اسلامی، همزمان با هفته کتاب و کتابخوانی، عصر چهارشنبه ۲۷ آبان با حضور شخصیت‌های فرهنگی و سیاسی چون وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزیر علوم، تحقیقات و فناوری، شهردار تهران، رئیس شورای شهر تهران، نایب‌رئیس مجلس، رئیس کتابخانه ملی، قائم مقام مرکز دایرة العارف بزرگ اسلامی و تعدادی از میهمانان خارجی از جمله سفیر تاجیکستان در محل این بنیاد برگزار شد. کتابخانه حدادعادل، شامل بیش از ۲۵ هزار جلد کتاب و مجله،

در امتداد یک سنت فرهنگی

پس از قرائت پیام رهبر شهید، حجت‌الاسلام حسن طارمی‌راد، معاون علمی بنیاد دایرةالمعارف اسلامی به‌عنوان سخنران نخست روی سن آمد و پس از خیرمقدم به میهمانان خارجی، حضار و عرض تسلیت بابت رحلت مرحوم آیت‌الله‌العظمی وحید خراسانی گفت:

«کتابخانه‌های مراکز علمی و تحقیقی، چه کتابخانه‌هایی که به نام اشخاص اهداکننده نامگذاری شده‌اند (مانند کتابخانه مرحوم وزیری در یزد، کتابخانه مرحوم حاج حسین ملک، کتابخانه مرحوم مینوی و در صدر همه آنها کتابخانه مرحوم مرعشی نجفی در قم) و چه مجموعه‌های اهدایی که بخشی از یک کتابخانه بزرگ‌تر شده‌اند (از جمله کتاب‌های اهدایی به کتابخانه دانشکده ادبیات و کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران و کتاب‌های اهدایی اساتید و بزرگان به کتابخانه مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی)، یکی از ارکان و موجبات غیرقابل‌انکار در تسهیل رشد و ارتقای پژوهش هستند. این مجموعه‌ها به‌مثابه راه‌های میانبری هستند که هم مدیران مراکز علمی، پژوهشی، دانشگاهی و حوزوی را در فراهم‌سازی ملزومات اصلی اهل علم از حیث سرعت توانا می‌سازند و هم محققان و دانش‌پژوهان را از «تجربه زیسته» صاحب اثر به زبان پژوهش برخوردار می‌سازند.»

معاون علمی بنیاد دایرةالمعارف اسلامی با اشاره به اینکه کتابخانه اهدا شده حدادعادل تمامی این ویژگی‌ها را دارد، گفت: «مجموعه‌ای بالغ بر ۲۵ هزار جلد که در طول ۷ دهه تکاپوی علمی فراهم آمده و شمار زیادی از کتاب‌های آن دارای یادداشت‌های ایشان است که قطعاً سودمند هستند. علاقه خاص ایشان به این کتابخانه، موجب شد به تأمین مکانی برای آنها بیندیشند. از دکتر حدادعادل ممنون هستیم که بنیاد دایرةالمعارف اسلامی را برای تحقق این اندیشه برگزیدند. ایشان با اهتمامی ویژه، علاوه بر تأمین هزینه تجهیز کتابخانه، بر فرآیند آماده‌سازی کتاب‌ها نظارت داشتند و برخلاف بسیاری از مجموعه‌های اهدایی که پس از اهدا از گسترش کمی و کیفی بازمی‌مانند، برای استمرار پویایی آن، شخصاً برنامه‌ای را با تخصیص بودجه مناسب تدارک دیده‌اند که همگی باید سپاسگزار این لطف باشیم.»

طارمی‌راد در ادامه، چند مورد از کتابخانه‌های مشابه از جمله کتابخانه مسجد اعظم قم، کتابخانه مؤسسه تحقیقاتی امام صادق(ع)، کتابخانه عمومی مرحوم آیت‌الله حکیم در نجف و... را براساس سیر تاریخی در دوره معاصر نام برد تا مشخص شود سنت اهدای کتاب و پیوند آن با نهادهای علمی چگونه در کشور ما اجرا شده است.

ارتباط با کتابخانه‌های جهان

در ادامه این مراسم، حجت‌الاسلام رضا مختاری، عضو هیأت امنای بنیاد دایرةالمعارف اسلامی و رئیس مرکز کتاب‌شناسی شیعه که به نیابت از سید محمود مرعشی (فرزند آیت‌الله مرعشی نجفی و مدیر کتابخانه مرعشی) در مراسم حاضر شده بود، درباره کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی و نقش حجت‌الاسلام سید محمود مرعشی در مدیریت آن گفت: «سید محمود مرعشی به مصداق مرد کار، تمام عمر خود را صرف کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی کرده و هیچ کار دیگری را نپذیرفته‌اند؛ حتی امامت جماعت. سراسر عمر ایشان، از ابتدا تاکنون، صرف این کتابخانه شده است؛ چه در دوران پیش از تأسیس رسمی کتابخانه و چه پس از آن. علت موجده (به وجود آورنده) این کتابخانه، مرحوم آیت‌الله مرعشی نجفی بوده‌اند، اما علت مبقیه (تداوم) آن، حاج محمود مرعشی هستند که با فداکاری و کار شبانه‌روزی، کتابخانه را به این جایگاه رسانده‌اند. دستاورد این تلاش‌ها تاکنون انتشار ۶۶ جلد از فهرست مخطوطات کتابخانه بوده، مجلدات قطوری که در هر جلد ۴۰۰ تا ۵۰۰ نسخه خطی معرفی شده است. انتشار ۵ جلد از فهرست نسخه‌های عکسی کتابخانه، نسخه‌های دیجیتال و میکروفیلم‌ها هنوز فهرست منتشر شده‌ای ندارند. هیچ کتابخانه‌ای در ایران وجود ندارد که ۱۲ هزار نسخه کتاب چاپی هند در آن موجود باشد، اما این مجموعه چنین گنجینه‌ای دارد و در حال فهرست شدن است.»

مختاری در ادامه با اشاره به ارتباط این کتابخانه با مراکز علمی و کتابخانه‌های جهان گفت: «این ارتباط به‌گونه‌ای است که تا چندی پیش آقای مرعشی از هر جلد فهرست منتشر شده، حدود ۳۰۰ نسخه به کتابخانه‌ها و مراکز علمی دنیا می‌فرستادند. من در مدینه منوره شاهد این ارتباط بودم؛ در کتابخانه مسجدالنبی وقتی به کتاب‌های شیعه مراجعه کردم، در کنار فهرست الفبایی آستان قدس و یک جلد نهج‌البلاغه، فهرست کتابخانه مرعشی را نیز دیدم. همچنین در کتابخانه بزرگ ملک عبدالعزیز در غرب مسجدالنبی، مدیر

کتابخانه گفت ما با کتابخانه آیت‌الله مرعشی ارتباط داشته و فهرست آن را در اختیار داریم. این مجموعه از معدود کتابخانه‌هایی است که با کتابخانه‌های جهان ارتباط دارد و فهرست آن در کتابخانه‌های معتبر دنیا موجود است. هدف این کتابخانه، تنها دنبال کردن نسخه‌های هنری و گران‌قیمت نبوده، بلکه نفایس مخطوطات شیعی مدنظر بوده است. دستخط بسیاری از علمای بزرگ شیعه در این کتابخانه نگهداری می‌شود؛ از جمله خط شیخ طوسی، متعلق به سال ۴۶۰ هجری، علامه حلی، شهید ثانی، علامه مجلسی، شیخ بهایی، میرداماد و بسیاری از بزرگان دیگر. سرویس‌دهی کتابخانه به محققان نیز در بالاترین سطح قرار دارد.» مختاری در ادامه عنوان کرد که قبل از تأسیس کتابخانه هم آیت‌الله مرعشی کتاب‌هایش را در اختیار دیگران قرار می‌داد: «بسیاری از رجال دانشگاهی به خاطر کتاب‌های نفیس آیت‌الله مرعشی با ایشان مرتبت بودند، از جمله مرحوم محمد قزوینی، مرحوم سید محمد مشکات، مرحوم فروزانفر، مرحوم زریاب خویی، مدرس رضوی، جلال‌الدین همایی، محمود شهابی و مرحوم عباس اقبال آشتیانی.»

انس ۷۰ ساله با کتاب

سید عباس صالحی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در ادامه آیین رونمایی از کتابخانه اهدایی غلامعلی حدادعادل به بنیاد دایرةالمعارف اسلامی، با

اشاره به نقش پیشران کتابخانه‌ها در تمدن اسلامی گفت: «آموزش از آغاز شکل‌گیری تمدن اسلامی مورد توجه قرار داشت، اما کتابخانه‌ها از قرن دوم فعالیت خود را آغاز کردند. این کتابخانه‌ها صرفاً محل نگهداری و خواندن کتاب نبودند، بلکه نقش اندیشکده و دانشگاه را نیز ایفا می‌کردند.» صالحی با اشاره به انواع کتابخانه‌ها در تمدن اسلامی افزود: «کتابخانه‌های حکومتی مثل بیت‌الحکمه عباسیان، دارالعلم فاطمیان و خزانه‌العلوم امویان اندلس و... نوع دوم کتابخانه‌های عمومی بودند که اولین بستر شکل‌گیری آنها در کنار مساجد بود. برای نمونه، یاقوت حموی از وجود ۱۰ کتابخانه در شهر مرو یاد می‌کند که دو مورد از آنها در مسجد جماع مرو قرار داشت. تقریباً تمام مساجد جامع مقید بودند که در کنارشان کتابخانه‌ای جدی شکل بگیرد. نوع سوم، کتابخانه‌های شخصی هستند که جایگاه ویژه‌ای در تمدن اسلامی داشته‌اند و شخصیت‌های بسیاری در طول تاریخ اسلام صاحب کتابخانه‌های شخصی بوده‌اند. گفته می‌شود در کتابخانه سید مرتضی، ۸۰ هزار نسخه کتاب بود و... این سنت تا روزگار معاصر نیز ادامه یافته است. برخی از این کتابخانه‌های شخصی ابتدا با نیت خاصی یا در موضوع خاصی بودند و به‌تدریج به سمت تنوع موضوعی حرکت کردند؛ مانند کتابخانه مرحوم آیت‌الله مرعشی نجفی.»

صالحی در ادامه با بیان اینکه کتابخانه‌های شخصی جامع و برخوردار از تنوع موضوعی گسترده کمتر دیده می‌شوند، گفت: «یکی از نمونه‌های کتابخانه‌های شخصی جامع در روزگار ما کتابخانه رهبر شهید و حکیم‌مان بود که گستردگی علایق و تعلقات شخصی ایشان، این کتابخانه را به گلستانی متنوع از کتاب‌ها در حوزه‌های مختلف تبدیل کرده بود؛ از علوم اسلامی، شعر، تاریخ و فلسفه گرفته تا داستان‌های ایرانی و خارجی. آقای حدادعادل هم دارای تنوع در علایق‌شان است و این تنوع در طول زمان شکل گرفته است. ایشان بیش از ۶۰ تا ۷۰ سال با کتاب مأنوس بوده‌اند و نمی‌خواهم در محضر ایشان اغراق کنم، اما دامنه گسترده‌ای از علایق در ایشان وجود داشته از فیزیک و فلسفه تا شعر و ادبیات، تعلیم و تربیت، دین‌پژوهی، سیاست و...» سیدعباس صالحی در ادامه با اشاره به مسئولیت‌های اجرایی و سیاسی حدادعادل، یکی از مهم‌ترین مسئولیت‌های او را ریاست بنیاد دایرةالمعارف اسلامی از سال ۱۳۷۳ تاکنون دانست و گفت: «مسئولیت یک دایرةالمعارف و دانشنامه هم به‌طور طبیعی فرد را حوزه‌های متنوعی درگیر می‌کند. از این‌رو کتابخانه ایشان یک کتابخانه جامع است که کتاب‌هایش گلچینی از حوزه‌های مختلف است در خصوص کتابخانه‌های شخصی پایان‌های متفاوتی وجود دارد؛ برخی مانند کتابخانه ملک به تأسیس یک نهاد جدید انجامیده‌اند و برخی دیگر مانند کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی به کتابخانه عمومی تبدیل شده‌اند. اما راهکاری که دکتر حدادعادل برگزیدند، اتصال کتابخانه شخصی به یک مرکز ملی موجود (بنیاد دایرةالمعارف اسلامی) است؛ درست مانند کاری که مرحوم سید محمد مشکات با اهدا کردن کتاب‌های خود به دانشگاه تهران انجام داد.» صالحی در پایان ضمن آرزوی طول عمر و توفیقات فراوان برای دکتر حدادعادل تأکید کرد: «پیوند ما با انقلاب و شهدا امروز دوچندان شده است؛ هم به سبب شهادت رهبر شهید و هم به سبب رنج‌ها و حماسه‌های خانواده‌های شهدای ایران. مهم این است که کاروان علم، عزت، اقتدار و استقلال ایران همچنان به راه خود ادامه دهد.»

کتابخانه به مثابه درخت

پس از پایان سخنرانی وزیر فرهنگ، ایرج فرجی، عضو هیأت امنای کتابخانه حدادعادل به روی سن آمد و گفت: «علم کتابداری و دانش‌شناسی شامل ۴ رکن یا پارادایم کلان است؛ مجموعه‌سازی، سازماندهی و فهرست‌نویسی، اطلاع‌رسانی و مدیریت. خدا را شکر کتابخانه دکتر حداد در هر ۴ حوزه تدبیر شده و در آینده یکی از کتابخانه‌های بزرگ این مرز و بوم خواهد شد.

کتابخانه شخصی دکتر حداد عادل از یک صندوق‌خانه کوچک خانوادگی و مجموعه‌ای از عیدی‌های نوجوانی که صرف خرید کتاب شد، آغاز و پس از گذشت ۷۰ سال، اکنون به یک نهاد و سازمان بزرگ فرهنگی با بالغ بر ۲۵ هزار جلد کتاب و مجله تبدیل شده است.»

عضو هیأت امنای کتابخانه حداد عادل با اشاره به دامنه موضوعی کتاب‌های موجود در این مجموعه گفت: «مجموعه‌های خاص و کم‌نظیر دیگری که در این کتابخانه موجود است، از جمله مجموعه کامل آثار آکادمی «سهیل» در پاکستان که بازچاپ آثار کلاسیک اسلام‌شناسان و اقبال‌شناسان جهان به زبان انگلیسی است، مجموعه نسبتاً کامل انتشارات مؤسسه مطالعات اسماعیلی در لندن، به سرپرستی فرهاد دفتری، مجموعه جهانی کتاب‌های مصور در معرفی کشورهای جهان، مجموعه کمیاب ایران‌شناسی، بازچاپ ۵۰ کتاب مهم درباره فرهنگ و تاریخ ایران زیر نظر مجید رهنما و ویراستاری محمد مقدم، کتاب‌های فارسی منتشرشده در خارج از ایران بویژه هند، پاکستان و تاجیکستان و... این کتابخانه بزرگ که حاصل ۷ دهه گردآوری کتاب‌های خوب است، امروز به عنوان یک گنجینه ملی در اختیار یک نهاد پژوهشی قرار گرفته تا در اختیار مردم این مرز و بوم باشد.

من تأسیس کتابخانه را به درختکاری تشبیه می‌کنم، همان‌قدر ضروری، مفید، انسانی و زندگی‌بخش. کسی که کتابخانه راه می‌اندازد، مانند فردی است که درختی می‌کارد تا هم خودش و هم نسل‌های پس از او هزاران سال از سایه و میوه آن بهره‌مند شوند. آرزوی من این است که این کتابخانه نیز همچون درختی ریشه‌دار در خاک فرهنگ این سرزمین استوار بماند و شاخسارهای آن برای نسل‌های بسیار دور، سایه‌گستر ذهن‌ها و جان‌های تشنه دانایی باشد.»

روند آماده‌سازی و انتقال

در ادامه حسن سیدعرب، مدیر کتابخانه و مرکز اسناد بنیاد دایرةالمعارف اسلامی به روی سن آمد و گزارشی از روند آماده‌سازی و انتقال کتابخانه حداد عادل ارائه کرد و گفت: «ما کار

> **غلامعلی حدادعادل: هدف من از اهدای کتابخانه شخصی‌ام به بنیاد دایرةالمعارف اسلامی این بود که این کتاب‌ها به جای تعلق به یک فرد، به یک جامعه تعلق پیدا کنند تا عموم مردم بتوانند از آنها بهره‌مند شوند. من تلاش کردم وظیفه خود را در قبال فرهنگ جامعه انجام دهم و امیدوارم این الگو تداوم یابد. آرزوی من این است که دیگران نیز کتاب‌های مفید خود را در اختیار عموم بگذارند**

هستید که مردم ایران‌زمین همواره اهل کتاب، کتاب‌دار، کتاب‌نویس و کتابخوان بوده‌اند. بزرگان ما دانش‌پژوه بودند و جز نوشتن کتاب، تأسیس کتابخانه‌ها و گذاشتن این آثار در خدمت علاقه‌مندان، کار دیگری نداشتند. استاد حداد عادل از پیروان راستین و ادامه‌دهندگان واقعی راه آن بزرگان هستند و من با استفاده از این فرصت، افتتاح کتابخانه‌شان را صمیمانه تبریک و تهنیت می‌گویم. در آستانه جشن ۳۵ سالگی استقلال جمهوری تاجیکستان، آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان با در نظر داشتن سهم بزرگ استاد بزرگوار دکتر حداد عادل در رشد علم، ادب و فرهنگ ایران و ایران‌زمین و با توجه به نقش برجسته ایشان در توسعه همکاری‌های علمی، ادبی و فرهنگی میان ایران و تاجیکستان، ایشان را به عنوان عضو پیوسته آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان پذیرفته‌است. سعادت بزرگی نصیب من شده که سند عضویت استاد را شخصاً به ایشان تقدیم کنم، این وظیفه‌ای بسیار پرشرف است و من آن را با کمال میل انجام می‌دهم. همچنین می‌خواهم اعلام کنم که به این مناسبت، در تاجیکستان سومین کتاب از آثار استاد با عنوان «عطرگل یاس» - مجموعه‌ای از اشعار استاد - به چاپ رسیده که آن را نیز به ایشان تقدیم می‌کنم. با استمداد از سعدی بزرگوار دعا می‌کنم: ای بلنداختر، خدایت عمر جاویدان دهاد / و آنچه پیروزی و بهروزی در آن است، آن دهاد.»

دریچه‌ای به باغ سبزآگاهی

غلامعلی حدادعادل در پایان مراسم به روی سن آمد و در ابتدا با بازگشت به دوران کودکی و یادآوری اولین برخورد خود با کتاب در سال ۱۳۲۹، درباره پیوند همیشگی خود با مطالعه گفت: «به کتاب دلبستگی زیاد داشتم و در هر رشته‌ای که درس می‌خواندم یا درس می‌دادم یک مجموعه کتاب تهیه و می‌خواندم. از سال ۱۳۴۵ که اولین حکم معلمی را در دانشگاه شیراز دریافت کردم، بیش از ۴۰ موضوع تدریس کرده‌ام که انگیزه تهیه و مطالعه کتاب برای من ایجاد می‌شد. از استادم شهید مطهری مطالعه فعال را آموختم. او در کتاب‌ها حاشیه‌نگاری می‌کرد و بنده هم به تأسی از ایشان بدون خودکار یا مداد کتاب نمی‌خوانم، به برکت این عادت هزاران یادداشت در کتاب‌هایی که خوانده‌ام موجود است.»

رئیس بنیاد دایرةالمعارف اسلامی سپس تحویل گرفتن این مجموعه را از ۱۴ مرداد آغاز کردیم که شامل ۵ هزار نشریه و ۲۰ هزار جلد کتاب بود. با خرید و نصب نرم‌افزار، فرآیند مهرزدن، ثبت، فهرست‌نویسی و آماده‌سازی این مجموعه آغاز شد و در چند روز گذشته، کتاب‌ها به محل جدید کتابخانه منتقل شد. ساعت کاری کتابخانه هم هر روز از ساعت ۸ صبح تا ۱۹ شب است.»

سیدعرب درباره دو بخش اختصاصی این کتابخانه گفت: «یک بخش دستنوشته‌های دکتر حداد عادل و در واقع حاشیه‌نویسی‌هایی است که ایشان بر کتاب‌های مطالعه‌شده نوشته‌اند. این کتاب‌ها به طور مجزا مشخص شده‌اند و ان‌شاءالله بعدها به صورت یک کتاب زیر نظر خود ایشان منتشر خواهند شد. بخش دیگری که مشخص کردیم آثار قلمی ایشان شامل مجموعه‌ای از آثار منتشرشده و همچنین کتاب‌های گردآوری‌شده توسط ایشان است. موضوعات این مجموعه بسیار متنوع است؛ از جمله در حوزه‌های فلسفه (فلسفه اسلامی و فلسفه غرب)، تاریخ با تمرکز بر تاریخ معاصر و ادبیات شامل ادبیات کهن فارسی و ادبیات معاصر و جدید.» سیدعرب در پایان با نام بردن از افرادی که در فرآیند آماده‌سازی کتابخانه مشارکت داشته‌اند از آنها قدردانی کرد و گفت: «امیدوارم این صدقه جاریه که توسط جناب آقای دکتر حداد عادل تأسیس شد همچنان مستدام باشد.» پس از سخنان حسن سیدعرب، با حضور حداد عادل، طارمی‌راد و... از دست‌اندرکاران آماده‌سازی کتابخانه با اهدای نشان تکریم، قدردانی شد.

سهم بزرگی در رشد علم ایران زمین

در ادامه مراسم از نظام‌الدین زاهدی، سفیر تاجیکستان دعوت شد تا به روی سن آمده و هدیه خود را به غلامعلی حدادعادل تقدیم کند. زاهدی پس از تبریک هفته کتاب و کتابخوانی گفت: «آگاه

هستید که مردم ایران‌زمین همواره اهل کتاب، کتاب‌دار، کتاب‌نویس و کتابخوان بوده‌اند. بزرگان ما دانش‌پژوه بودند و جز نوشتن کتاب، تأسیس کتابخانه‌ها و گذاشتن این آثار در خدمت علاقه‌مندان، کار دیگری نداشتند. استاد حداد عادل از پیروان راستین و ادامه‌دهندگان واقعی راه آن بزرگان هستند و من با استفاده از این فرصت، افتتاح کتابخانه‌شان را صمیمانه تبریک و تهنیت می‌گویم. در آستانه جشن ۳۵ سالگی استقلال جمهوری تاجیکستان، آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان با در نظر داشتن سهم بزرگ استاد بزرگوار دکتر حداد عادل در رشد علم، ادب و فرهنگ ایران و ایران‌زمین و با توجه به نقش برجسته ایشان در توسعه همکاری‌های علمی، ادبی و فرهنگی میان ایران و تاجیکستان، ایشان را به عنوان عضو پیوسته آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان پذیرفته‌است. سعادت بزرگی نصیب من شده که سند عضویت استاد را شخصاً به ایشان تقدیم کنم، این وظیفه‌ای بسیار پرشرف است و من آن را با کمال میل انجام می‌دهم. همچنین می‌خواهم اعلام کنم که به این مناسبت، در تاجیکستان سومین کتاب از آثار استاد با عنوان «عطرگل یاس» - مجموعه‌ای از اشعار استاد - به چاپ رسیده که آن را نیز به ایشان تقدیم می‌کنم. با استمداد از سعدی بزرگوار دعا می‌کنم: ای بلنداختر، خدایت عمر جاویدان دهاد / و آنچه پیروزی و بهروزی در آن است، آن دهاد.»

دریچه‌ای به باغ سبزآگاهی

غلامعلی حدادعادل در پایان مراسم به روی سن آمد و در ابتدا با بازگشت به دوران کودکی و یادآوری اولین برخورد خود با کتاب در سال ۱۳۲۹، درباره پیوند همیشگی خود با مطالعه گفت: «به کتاب دلبستگی زیاد داشتم و در هر رشته‌ای که درس می‌خواندم یا درس می‌دادم یک مجموعه کتاب تهیه و می‌خواندم. از سال ۱۳۴۵ که اولین حکم معلمی را در دانشگاه شیراز دریافت کردم، بیش از ۴۰ موضوع تدریس کرده‌ام که انگیزه تهیه و مطالعه کتاب برای من ایجاد می‌شد. از استادم شهید مطهری مطالعه فعال را آموختم. او در کتاب‌ها حاشیه‌نگاری می‌کرد و بنده هم به تأسی از ایشان بدون خودکار یا مداد کتاب نمی‌خوانم، به برکت این عادت هزاران یادداشت در کتاب‌هایی که خوانده‌ام موجود است.»

رئیس بنیاد دایرةالمعارف اسلامی سپس به خاطره کتابخوانی‌اش در روز خرید عروسی‌اش اشاره کرد و گفت: «در اردیبهشت سال ۱۳۵۰ که قرار بود داماد شوم برای خرید لباس باید با عروس خانم بیرون می‌رفتم، من در ماشین نشستم و به خانمم و خانواده گفتم شما برای خرید بروید، می‌خواهم مطالعه کنم.» حدادعادل درباره دلایل اهدای کتابخانه خود بیان کرد: «همیشه دغدغه‌ام این بود که بالاخره سرنوشت این کتابخانه چه می‌شود. بسیاری از دانشگاهیان و کسانی که کتابخانه دارند، از تعیین درست سرنوشت کتابخانه‌شان غفلت می‌کنند. گاهی در خیابان انقلاب به کتاب‌هایی نگاه می‌کردم که کتابفروش‌ها کف خیابان می‌ریزند؛ کتاب‌هایی که معلوم نیست چطور از آنجا سر درآورده‌اند. خیلی نگران بودم که مبادا سرنوشت کتابخانه من هم چنین شود. تجربه نشان داده اگر کسی برای بعد از خودش فکری دارد، باید تا زنده است اقدام کند. خیلی از افراد را دیده‌ام که از بزرگان بوده‌اند و بعد از درگذشت‌شان عده‌ای جمع شده‌اند تا تصمیم بگیرند با حاصل عمر او چه کنند و غالباً هم به نتیجه قابل توجهی ختم نمی‌شود. مجموع این عوامل باعث شد که به فکر اهدای کتابخانه‌ام باشم.»

حدادعادل در ادامه درباره علت انتخاب بنیاد دایرةالمعارف اسلامی برای اهدای کتاب‌هایش به پیشینه و سیر شکل‌گیری آن اشاره کرد و گفت: «این بنیاد توسط رهبر عزیزمان، رفیق عزیز و عزیز دل بنده، تأسیس شد. من از ۴۳ سال پیش افتخار داشته‌ام در جایی که مورد نظر رهبری است، خادم باشم. از حدود ۳۲ سال پیش مدیرعامل این نهاد شدم و به این مجموعه عشق می‌ورزم. بنیاد دایرةالمعارف اسلامی یکی از بهترین مؤسسات فرهنگی و پژوهشی این کشور است و کتابخانه بسیار خوبی دارد. مخزن کتابخانه برای یک میلیون جلد کتاب ظرفیت پیش‌بینی‌شده است. فکر کردم اگر کتابخانه خودم را به این مجموعه اهدا کنم، بهترین محل برای آن است. این کتابخانه می‌تواند دو کار انجام دهد: هم به عموم اهل علم خدمت کند و هم در اختیار محققان بنیاد دایرةالمعارف اسلامی قرار گیرد. مجموع این ملاحظات سبب شد نامه‌ای خدمت مقام معظم رهبری بنویسم.»

حدادعادل پس از قرائت نامه‌اش و پاسخ رهبر شهید به آن، درباره هدف خود برای

اهدای کتابخانه شخصی‌اش گفت: «هدف من از اهدای کتابخانه شخصی‌ام به بنیاد این بود که مکانی برای مطالعه اهل علم ایجاد شود و این مجموعه محفوظ بماند تا نویسندگان و پژوهشگران از آن استفاده کنند. برای نمونه، در همین ماه‌ها و سال‌های اخیر، مشغول خواندن مجموعه‌ای چهار- پنج جلدی از خاطرات یکی از مسئولان سیاسی صد سال پیش بودم. حدود هزار یادداشت روی این مجموعه نوشته‌ام؛ تمام مطالبی را که برای مورخان و تاریخ سیاسی معاصر ایران مفید است، انتخاب کردم، شماره صفحه دادم و اول کتاب یادداشت کردم. از این قبیل کتاب‌ها در این مجموعه بسیار است و طرح مفصلی نیز داریم تا این منابع در فضای مجازی نیز قابل استفاده شوند. خواستم کار دیگری هم انجام داده باشم؛ بویژه در این روزگار گرانی کتاب. در چنین شرایطی، وجود کتابخانه‌های عمومی می‌تواند به معیشت فرهنگی اهل علم کمک کند تا بیایند و کتاب را در کتابخانه بخوانند. مقصود دیگر من این بود که الگویی از یک کتابخانه ارائه دهم؛ کتابخانه‌ای که هفتاد سال برای آن زحمت کشیده شده، اکنون به ملت و مردم اهدا شده است. معتقدم برای ترویج کار خوب، به‌جای حرف‌زدن، بهتر است یک نمونه ملموس ایجاد کنیم و بگذاریم عمل ما سخن بگوید. امیدوارم بسیاری از استادان دانشگاه نیز تصمیم بگیرند در زمان حیات خود کتابخانه‌های‌شان را اهدا کنند یا کتابخانه‌ای تأسیس کنند تا کتاب‌ها ضایع نشوند.» او در ادامه متنی را خواند که درباره اهدای کتابخانه‌اش نوشته تا در کنار دستخط رهبر شهید به یادگار بماند. در بخشی از آن آمده: «کتاب دریچه‌ای است گشوده به باغ سبزآگاهی و راهی است کشیده به سوی بهشت دانایی؛ آموزگاری خاموش است و مشاوری امین و کتابخانه به حقیقت آیین‌خانه‌ای است که از هر زاویه آن، نور اندیشه‌ای می‌تابد و دل و جان را روشن می‌سازد. به مدد کتاب و کتابخانه است که می‌توانیم از اندیشه و دانش و بینش و عواطف و احساسات گذشتگان و معاصران مطلع شویم و چشم‌انداز معرفت خویش را وسعت بخشیم.» پس از پایان این مراسم، حضار و میهمانان خارجی به طبقه بالا و محل کتابخانه رفتند و این کتابخانه توسط خانم طیبه ماهروزاده، همسر غلامعلی حدادعادل افتتاح شد.

رویکرد راهبردی رهبر شهید به فرهنگ‌نویسی

دکتر غلامعلی حدادعادل در حاشیه مراسم افتتاحیه اهدای کتابخانه شخصی‌اش به بنیاد دایرةالمعارف اسلامی در گفت‌وگو با خبرنگار روزنامه ایران درباره دیدگاه رهبر شهید نسبت به جریان فرهنگ‌نویسی و دانشنامه‌نگاری و حمایت‌های ایشان از این حوزه گفت: «نگاه رهبر شهید حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به مقوله فرهنگ‌نویسی و دایرةالمعارف‌نگاری، نگاهی راهبردی و تمدن‌ساز بود. تجلی عینی این توجه را می‌توان در سال ۱۳۶۲ جست‌وجو کرد؛ زمانی که ایشان در دوره ریاست‌جمهوری خود، مؤسسه علمی- پژوهشی «بنیاد دایرةالمعارف اسلامی» را تأسیس کردند. این نهاد که امروز به درختی تنومند و ریشه‌دار در عرصه فرهنگ تبدیل شده، تاکنون ۳۵ جلد از «دانشنامه جهان اسلام» را تألیف و منتشر کرده است. این حجم از تولید محتوای تخصصی، به تنهایی گویای نگاه ویژه ایشان به کتاب‌های مرجع است. ایشان در کنار ترویج عمومی کتابخوانی، همواره بر اهمیت حیاتی دانشنامه‌ها به عنوان ستون‌های علمی کشور تأکید داشته و از این جریان حمایت مستمر داشتند.»

تمرکز بر تولید کتاب مفید

رئیس بنیاد دایرةالمعارف اسلامی در پاسخ به این پرسش که با توجه به افزایش چشمگیر هزینه‌های تولید کتاب و ظهور رقبای قدرتمند در فضای مجازی، چه راهکارهایی را برای ترویج کتابخوانی در شرایط فعلی پیشنهاد می‌دهد، بیان کرد: «در حال حاضر تمرکز اصلی ما بر تألیف کتاب مفید است. اگرچه این آثار را در شمارگانی محدود به صورت کاغذی چاپ می‌کنیم، اما از ظرفیت‌های فضای مجازی نیز غافل نشده‌ایم. ما این کتاب‌ها را به صورت دیجیتال و رایگان در فضای مجازی در اختیار مخاطبان قرار می‌دهیم تا سد هزینه‌های بالای خرید کتاب، مانعی برای مطالعه علاقه‌مندان و کتاب‌دوستان ایجاد نکند.»

دسترسی به منابع در کتابخانه‌ها

حدادعادل درباره هدف و انگیزه اهدای کتابخانه شخصی خود به بنیاد دایرةالمعارف اسلامی نیز گفت: «هدف من از اهدای کتابخانه شخصی‌ام به بنیاد دایرةالمعارف اسلامی این بود که این کتاب‌ها به جای تعلق به یک فرد، به یک جامعه تعلق پیدا کنند تا عموم مردم بتوانند از آنها بهره‌مند شوند. من تلاش کردم وظیفه خود را در قبال فرهنگ جامعه انجام دهم و امیدوارم این الگو تداوم یابد. آرزوی من این است که دیگران نیز کتاب‌های مفید خود را در اختیار عموم بگذارند. کتابخانه‌های عمومی، به صورت رایگان به منابع ارزشمند دسترسی داشته باشند.»